

کرونا و تسریع در تجهیز شبکه ملی مدارس ایران

گفت‌وگو با دکتر حسن ملکی، معاون وزیر و رئیس سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی، درباره برنامه‌های سازمان در مواجهه با کرونا

لیلا صمدی
تنظیم و گردآوری

غلامرضا بهرامی
عکس

اشاره

با توجه به شیوع ویروس کرونا و اهمیت نحوه مدیریت برنامه‌های آموزشی در مواجهه با این شرایط، دکتر فریدالدین حداد عادل، سردبیر مجله رشد مدرسه زندگی و دکتر عظیم محبی، عضو شورای سردبیری، با دکتر حسن ملکی، رئیس سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی به گفت‌وگو نشستند و از دیدگاه‌ها و نظرات وی و تدبیرهای سازمان پژوهش درباره این موضوع پرسیدند. دکتر ملکی اظهار داشت، با ظهور کرونا، تعادل در آموزش و پرورش بهم‌ریخته است و این شرایط نیازمند انعطاف در عمل است. وی با اشاره به اینکه نهاد خانواده در حال تبدیل شدن به نهاد اصلی تعلیم و تربیت است، بر لزوم آموزش سواد مجازی به اولیا و دانش‌آموزان تأکید کرد. دکتر ملکی معتقد است، جامعه نیازمند اتاق فکری برای کاهش آسیب‌ها و تهدیدهای فضای مجازی و بهره‌برداری درست از آن است. وی تجهیز شبکه ملی مدارس ایران (رشد) را، که دکتر ملکی به‌شخصه پیگیر نهایی شدن آن است، از برنامه‌های اصلی سازمان در شرایط کنونی دانست. دکتر ملکی همچنین از برنامه‌های آموزشی سازمان در حالت‌های زرد و قرمز کرونایی گفت که در ادامه می‌خوانید:

■ تصویر ذهنی شما از فضای موجود آموزش و پرورش در قبال موضوع کرونا چیست؟
□ آثار و پیامدهای ویروس منحوس کرونا در همه ابعاد

اقتصادی، فرهنگی و سیاسی زندگی، از جمله در آموزش و پرورش، نسبت‌ها را به هم زده است. در وضع متعادل آموزش و پرورش، نسبت بین تصمیمات تربیتی با متربی، علم، زندگی اجتماعی و سایر امور کلان حیات بشر، نسبت تعالی بخش، پیش برنده و در عین حال مشخصی است. شرط اینکه آموزش و پرورش بتواند در زندگی آدم‌ها اثر مثبت داشته باشد، این است که در وضع متعادل باشد. هر چند در بعضی جاها هم دیده شده که نبود تعادل، زمینه نوعی تعادل نوین را هم به وجود می‌آورد، اما به‌طور عمده، وقتی تعادل و نسبت‌ها به هم می‌خورند، کارایی نظام تعلیم و تربیت هم به همان اندازه کاهش پیدا می‌کند. پدیده کرونا در تعلیم و تربیت تعادل‌ها را به هم زد و نسبت‌ها را به هم ریخت. در روابط اجتماعی انسان‌ها دگرگونی‌هایی به وجود آمد. در بعضی جاها، از جمله در مناسبات بین والدین و مدرسه‌ها و معلمان، نسبت‌های نوینی تعریف شدند یا در حال تعریف شدن هستند. در سال‌ها و ماه‌های گذشته، والدین و دانش‌آموزان را از اینکه خیلی خود را در فضای مجازی و شبکه‌های اجتماعی غرق کنند، پرهیز می‌دادیم. اما با ظهور پدیده کرونا مجبور شدیم از آن‌ها درخواست کنیم و تشویقشان کنیم که وارد فضای مجازی آموزشی شوند و دانش‌آموزان تبلت و تلفن همراه داشته باشند و امثال این‌ها.

اوضاع کرونایی را که از یک جهت تهدید محسوب می‌شود، می‌توانیم با مواجهه درست، به فرصت تبدیل کنیم. آموزش و پرورش به‌عنوان یک نهاد باید خود را برای مواجهه با این

نسبت‌های نوین، مدیریت این نسبت‌ها، بهره‌برداری از فضای جدید و امثال این‌ها آماده کند. کرونا یک واقعیت است و باید با عقلانیت و منطق با این واقعیت مواجه شویم. مهم‌ترین رسالت آموزش و پرورش در شرایط کنونی این است که با قوایی نوین خود را برای مدیریت واقعیت جدیدی به نام آثار کرونا آماده کند.

■ اگر وضعیتی که کرونا به وجود آورد، دو یا سه سال دیگر هم ادامه پیدا کند، آینده آموزش و پرورش چگونه خواهد بود؟

□ اینکه در آینده اوضاع چگونه رقم بخورد، برای ما روشن نیست، چرا که زمان ناپدید شدن این ویروس و زمان تولید واکسن قطعی آن مبهم است! اما فرض را بر این می‌گیریم که همه جای کشور در وضعیت قرمز باشد و نظام تعلیم و تربیت به‌طور کامل به داخل خانه‌ها کوچ کند. یعنی نهاد خانواده که در شرایط عادی و معمولی و در عالی‌ترین شکل خود، شریک تعلیم و تربیت است، شرایط کرونایی اوضاع را به نقطه‌ای برساند که

این نهاد متولی اصلی تعلیم و تربیت شود و معلمان مدرسه شریک نهادی به نام نهاد خانواده شوند! در این حالت، خانه را باید مدرسه و نهاد اصلی تعلیم و تربیت در نظر بگیریم و مدرسه‌ها، مدیران و معلمان باید از راه دور نسبت خود را با این نهاد تعریف کنند. اگر این را مبنا قرار دهیم، ضرورت دیگری خود را نشان می‌دهد و آن این است که باید برای خانواده که به نهاد تربیتی و مدرسه تبدیل شده، برنامه‌هایی داشته باشیم و صلاحیت‌ها و توانایی‌هایی در آن ایجاد کنیم که بتواند مسئولیت سنگین تعلیم و تربیت را مدیریت کند. از طریق صدا و سیما، شیوه‌های مجازی و برگزاری کارگاه‌های آموزش مجازی گوناگون و معرفی انواع کتاب، والدین را برای انجام این مأموریت تاریخی آماده کنیم. اگر این کار را نکنیم، ممکن است والدین در کنار فرزندشان به‌صورت آزمایش و خطا چیزهایی یاد بگیرند، اما قادر نخواهند شد رسالت اصلی، مهم و تأثیرگذار خود را محقق کنند.

■ در بحران کرونا، رسالت فضای مجازی را برای عرصه تعلیم و تربیت چگونه ارزیابی می‌کنید؟

□ ناگزیریم از فضای مجازی و شبکه‌های اجتماعی برای تعلیم و تربیت کودکان و نوجوانان، و تحقق اهداف تعلیم و تربیت استفاده کنیم. اگر قبلاً از جهت نگرشی تمایلی به این کار نداشتیم، الآن مجبور به تمایل هستیم. اگر این وضع ادامه پیدا کند، به سواد با عنوان «سواد آموزش مجازی» نیاز خواهیم داشت و باید برای بهره‌برداری درست از فضای مجازی، سواد آموزش مجازی اولیا و دانش‌آموزان را بالا ببریم. ما دانش‌آموزان

را از اینکه با گوشی تلفن همراه وارد مدرسه شوند، بر حذر می‌داشتیم، اما الآن گوشی در حال تبدیل شدن به وسیله‌ای ضروری مثل قلم، کاغذ و سایر ابزار است.

این‌ها واقعیت‌هایی هستند که در حال شکل‌گیری‌اند. اگر این وضع ادامه پیدا کند، تهدیدهایی از سوی فضای مجازی انسان‌ها را تحت تأثیر قرار خواهند داد که شاید در مورد بخشی از آن‌ها

گریز و گزیری نیست و شاید بتوان برای مواجهه با بخش‌هایی نیز مقابله‌های تربیتی و فرهنگی تدارک دید که به اتاق فکرهای با صلاحیت نیاز دارد! اینکه چه کنیم تا از تهدیدات فضای مجازی کمتر آسیب ببینیم، مهم‌ترین چالشی است که جامعه با آن مواجه خواهد شد.

■ وظایف معلمان و مدیران مدرسه‌ها را در قبال دانش‌آموزانی که به مدرسه نمی‌آیند، اما محصل هستند، بفرمایید.

□ معلمان باید در شرایط جدید در کنار آموزش از راه دور، رسالت تربیتی خود را همیشه به خاطر داشته‌باشند و برای

آن تدبیر کنند. آموزش، مجازی شده، اما تربیت منها نشده است. البته من این را سخت می‌دانم که مربی از راه دور فراگیرندگان را به یک مجموعه هدف‌های تربیتی برساند و نباید از یاد ببریم که فضای مجازی در مسائل تربیتی محدودیت ذاتی دارد! موضوعات اخلاقی و تربیتی نوعاً در روابط نزدیک و چهره‌به‌چهره مربی و معلم با

ادرا جامعه نیازمند اتاق فکرهایی برای کاهش آسیب‌ها و تهدیدهای فضای مجازی و بهره‌برداری درست از آن است

تأثیر تربیت در وضعیت قرمز مدیریت شود. محتوای کتاب‌های درسی را با شرایط آموزش مجازی متناسب می‌کنیم و بخشی از محتوا را به‌عنوان مطالب خودخوان و آزاد در نظر می‌گیریم که در امتحان لحاظ نمی‌شود. شیوه‌هایی برای تدریس و ارزشیابی به معلمان پیشنهاد می‌کنیم. برای خانواده‌ها و مدیران مدرسه‌ها نیز بسته‌هایی آماده می‌کنیم تا بهتر بتوانند این اوضاع را مدیریت کنند. این موارد در بخش برنامه‌های درسی رسمی قصدشده است که به دفتر برنامه‌ریزی درسی و تولید بسته‌های تربیت و یادگیری آموزش عمومی و متوسطه نظری مربوط می‌شود. همین کار را دفتر فنی و حرفه‌ای نیز در کارگروه‌های خاص خود برای شاخه‌ها و رشته‌هایش انجام می‌دهد.

شرایطی که کرونا به وجود آورد، موجب شد شبکه ملی مدارس ایران (رشد) سریع‌تر تجهیز شود. همچنین، در این شبکه، در فراخوانی از معلمان و سایر نخبگان و کارشناسان درخواست کردیم محتوایی را که در برنامه‌های درسی گوناگون تولید کرده‌اند، به دبیرخانه این موضوع در دفتر انتشارات و فناوری آموزشی سازمان ارسال کنند. محتواهای ارسالی دریافت، ارزیابی و داوری می‌شوند. در نهایت تعدادی از آن‌ها را گزینش و در شبکه ملی مدارس ایران (رشد) بارگذاری می‌کنیم تا معلمان از آن بهره‌برداری کنند. دفتر انتشارات و فناوری آموزشی نقش غنی‌سازی، مکمل و تسهیلگر را ایفا می‌کند.

■ در این خصوص که سازمان پژوهش و شبکه ملی مدارس ایران (رشد) ارزشیابی در فضای مجازی را در دست بگیرد و آن را به شکل استاندارد در آورد، نظرتان

اگر مدرسه‌ای
دانش‌آموزان
را همه‌جانبه و
متوازن رشد
دهد، آن مدرسه
ناکارآمد است

چیست؟

آزمون‌های استاندارد و یا شیوه ارزشیابی مبتنی بر آزمون‌های استاندارد، با اوضاع استاندارد تناسب دارد و اوضاع کنونی ما با توجه به شرایط به وجود آمده، به‌طور طبیعی اوضاع استاندارد نیست. در این وضعیت، غیر از امتحانات نهایی پایه دوازدهم (که الحمدلله با موفقیت هم برگزار شد)، با اینکه بقیه امتحانات را استاندارد کنیم، موافق نیستیم. البته اصل موضوع استاندارد در شرایط معمولی قابل دفاع است و با آن مخالف نیستیم. آزمون استاندارد اگر عالمانه طراحی شود، به‌نظام تعلیم و تربیت نظم می‌بخشد. اما کرونا باعث شده آینده نامعینی پیش روی ما باشد و در این موقعیت، سخن از استاندارد، سخن قابل قبولی نمی‌تواند باشد و اگر هم می‌گوییم این روش‌های ارزشیابی را به معلم پیشنهاد می‌کنیم، فقط در حد پیشنهاد باشد. در هر استان ممکن است اوضاع منحصربه‌فردی رقم بخورد. در شرایط کرونایی، نسخه پیچیدن در نظام تعلیم و تربیت مجوز ندارد. منعطف عمل کنیم و اختیارات را به معلم بدهیم.

حوزه‌های یادگیری در شبکه ملی مدارس کشور (رشد)

دانش‌آموز محقق می‌شود. اما اگر معلم و مربی به مسائل تربیتی حساس باشد، همراهی تعلیم و تربیت را از یاد نمی‌برد و می‌تواند در همین زمان کم و در این شیوه ارتباطی از راه دور نیز، چه بسا با گفتن یک جمله و با یادآوری یک نکته اخلاقی همراه با تدریس، به مجموعه‌ای هدف تربیتی دست پیدا کند. این برمی‌گردد به اینکه

معلم چه کسی بوده و چه نگرش و شایستگی‌هایی داشته است تا بتواند این نقش را ایفا کند.

همچنین، اگر شبکه ملی مدارس ایران (رشد) که اکنون در دست اقدام است، اصطلاحاً بالا بیاید و فعال شود و سازوکارهای ارتباطی که برای ارتباط بین دانش‌آموز، خانواده، مدیر و معلم در آن تعبیه شده‌اند، نهایی شوند، ما خواهیم توانست به ضرورت تربیتی و اخلاقی که معمولاً از قبل یک نظام ارتباطی مدیریت شده می‌تواند حاصل شود، بپردازیم.

■ شبکه ملی مدارس ایران را برای

مخاطبان ما بیشتر معرفی کنید و از سایر برنامه‌های سازمان پژوهش برای مواجهه با آغاز سال تحصیلی در شرایط کرونایی بفرمایید.

برای مواجهه با شرایط کرونایی، از دو جهت خودمان را آماده می‌کنیم: یک حالت این است که در تعدادی از مدرسه‌ها، دانش‌آموزان دو روز در هفته به مدرسه بیایند و هفته‌ای سه روز نیایند و یا برعکس. در این حالت، بخشی از آموزش‌ها حضوری و بخشی از آن‌ها در منزل و به شکل مجازی انجام خواهد شد. برای مواجهه با این وضع که به اصطلاح وضعیت زرد نام دارد، گروه‌های آموزشی ما با رویکرد ترکیبی به این می‌پردازند که کتاب‌های درسی، فعالیت‌های تربیتی و فعالیت‌های مکمل که به‌طور عمده در شبکه ملی رشد بارگذاری و ارائه خواهند شد، چگونه باشند.

حالت دوم وضعیت حساس و قرمز است. برایمان مهم است کدام بسته آموزشی را ارائه دهیم که برای معلمان قابل فهم و قابل اجرا باشد، برای دانش‌آموزان قابل فهم و قابل دریافت باشد و برای والدین نامأنوس نباشد و بتوانند به فرزندشان کمک کنند